

LBRIS

We know
books

Abdulrazak Gurnah s-a născut în anul 1948 și a fost profesor de limba engleză la Universitatea din Kent. Este autorul a zece romane: *Memory of Departure* (1987), *Pilgrims Way* (1988), *Dottie* (1990), *Paradis (Paradise)*, 1994, finalist la Booker Prize și Whitbread Award), *Admiring Silence* (1996), *Pe țărni (By the Sea)*, 2001, nominalizat la Booker Prize și finalist la Los Angeles Times Book Award), *Abandon (Desertion)*, 2005, finalist la Commonwealth Writers' Prize), *The Last Gift* (2011), *Gravel Heart* (2017) și *Vieți în derivă (Afterlives)*, 2020, finalist la Orwell Prize for Fiction și nominalizat la Walter Scott Prize). În anul 2021 i s-a decernat Premiul Nobel pentru Literatură, „pentru abordarea fără compromisuri și plină de compasiune a efectelor colonialismului și a destinului refugiaților suspendați între culturi și continente”. Locuiește în Canterbury.

ABDULRAZAK GURNAH ABANDON

Traducere din limba engleză și note
ANDREEA NĂSTASE

LITERA
București

Circula o poveste despre momentul în care fusese văzut prima oară. De fapt, erau mai multe povești, dar elementele lor au fuzionat într-una singură odată cu trecerea timpului și depănările succesive. În toate, apărea în zori, ca un personaj mitologic. Într-o poveste, era o umbră verticală ce se mișca atât de încet, încât în acea lumină aparte, subacvatică, apropierea lui era aproape imperceptibilă, înainta puțin câte puțin, la fel ca soarta. În alta, nu se mișca deloc, nici o tremurare, nici un zvâcnet, doar stătea ca o siluetă nu foarte clară la marginea orașului, cu o licărire în ochii cenușii, așteptând să apară cineva, cineva căruia îi era dat să-l găsească. Apoi, când omul se iveaua, luneca înspre el ca să împlinească lucruri pe care nu le prezisese nimeni. Altcineva a pretins că-l auzise înainte de a-l vedea, că-i auzise urletul implorator, plin de alean, în ceasul cel mai întunecat al nopții, ca de fiară din basme. Un lucru era însă dincolo de orice discuție, deși nu exista o discuție în adevăratul sens al cuvântului, de vreme ce toate poveștile contribuiau cu detalii la zugrăvirea portretului acelei făpturi

stranii: Hassanali prăvăliașul era cel care-l găsisse, sau fusese găsit de el.

Norocul e vârat în toate, așa cum a fost în această primă sosire, dar norocul nu e același lucru cu întâmplarea, și chiar și cele mai neașteptate evenimente urmează un plan. Adică au existat în perioada următoare coincidențe care au făcut să nu mai pară chiar întâmplător că tocmai Hassanali îl găsisse pe bărbat. Pe atunci, Hassanali era *întotdeauna* primul care ieșea afară dimineața. Se scula înainte de ivirea zorilor ca să deschidă ușile și ferestrele moscheii. Apoi se proțăpea pe trepte ca să-i cheme pe toți la rugăciune, îndreptându-și glasul spre toate colțurile luminișului din fața lui. *Salla, salla*¹. Uneori, briza aducea chemări asemănătoare de la moscheile din apropiere, alți muezini îi luau la rost pe oameni să se trezească. *As-salatu khayra minannawm*, rugăciunea e mai bună decât somnul. Hassanali și-i imagina probabil pe păcătoși întorcându-se pe partea cealaltă, enervați că le fusese tulburată tihna, și probabil simțea o satisfacție indignată și superioară. Când și-a terminat chemarea, a îndepărtat praful și mizeria de pe treptele moscheii cu o mătură din ace lungi de casuarina, a cărei eficiență tăcută i-a stârnit o plăcere profundă.

Sarcina de a deschide moscheea, de a mătura treptele și de a striga chemarea la rugăciune era una pe care și-o atribuisese singur, din motive pe care numai el le știa. Cineva trebuia s-o facă, cineva trebuia să se trezească primul, să deschidă moscheea și să rostească adhanul²

¹ Rugați-vă (în limba arabă în original)

² *Adhan* – în arabă, chemarea la rugăciune în lumea musulmană

pentru rugăciunile de dimineață, și cineva o făcea întotdeauna, din motive pe care le știa numai el. Atunci când respectivul era bolnav sau ostenit, era întotdeauna altul care să-i ia locul. Predecesorul lui, pe nume Sharif Mdogo, se îmbolnăvisese atât de rău în nord cu doi ani în urmă, încât era și acum ținut la pat. Totuși, a fost puțin surprinzător că Hassanali se oferise să-l înlocuiască în postul de muezin, chiar și pentru Hassanali însuși. Nu arăta mare cucernicie, și era nevoie de multă cucernicie ca să te trezești în fiecare zi în zori și să-i smulgi pe oameni cu forța din somn. Sharif Mdogo era genul ăsta de om, îi plăcea să dea buzna în tihna semenilor și s-o zguduie strașnic. În plus, Hassanali era un tip neliniștit din fire, sau poate că experiența îl făcuse astfel, temător și precaut. Aceste corvezi seminocturne îi chinuiau nervii și-i tulburau nopțile, și se temea de întuneric și de umbre și de furișările de pe aleile pustii. Pe de altă parte, tocmai acestea erau motivele pe care și le dăduse ca să-și asume sarcina, drept supunere și ispășire. A început să facă pe muezinul cu doi ani înainte de această apariție, când a sosit nevasta lui, Malika. A fost o rugăciune pentru înflorirea căsniciei sale și pentru ca durerea surorii lui să înceteze.

Moscheea era la o scurtă distanță de mers pe jos de la prăvălia lui, dar când începea să strige chemarea la rugăciunea din zori se simțea obligat să facă la fel ca predecesorul său, Sharif Mdogo. Intra pe aleile din apropiere, zbierând la ferestrele dormitoarelor în timp ce trecea pe lângă ele, urlând la somnorosi. Își alcătuisese un traseu care evita gropile și pivnițele în care pândeau cele mai rele umbre ticăloase, dar tot era înclinat să

vadă spectre ce se îndepărtau grăbite în părțile cele mai întunecate ale ulițelor când se apropia el, fugind de rugăciuni și de cuvintele sacre pe care le rostea ca să-i mobilizeze pe credincioșii adormiți. Aceste vedenii erau atât de realiste – o gheară monstruoasă zărită la cotul unei alei, duhuri nemulțumite găfâind încetișor undeva în spatele lui, imaginile unor creaturi subterane scârboase care licăreau și se stingeau înainte să apuce să le vadă de-a binelea –, că adesea își îndeplinea misiunea ud learcă de transpirație, în pofida răcorii matinale. Într-o dimineață, în cursul unui alt rond aducător de neliniște și de sudoare, când aleile întunecate se împingeau în el ca pereții unui tunel tot mai îngust, a simțit o adiere pe braț în momentul în care umbra unei aripi negre i-a apărut în colțul ochiului. A rupt-o la fugă, și după aceea a hotărât să pună capăt chinului. S-a retras până la treptele moscheii ca să-și strige chemarea, la o scurtă plimbare de-a curmezișul terenului viran. Ca să se răscumpere, și-a adăugat corvoada de a mătura treptele, deși imamul i-a spus că tot ce trebuia să facă era să strige de pe ele, iar Sharif Mdogo își îndeplinise îndatoririle cu foarte mult zel.

Hassanali traversa terenul viran în această dimineață când a văzut o umbră îndreptându-se spre el din capătul celălalt. A clipit și a înghițit în sec înspăimântat, nimic imprevizibil până aici. Lumea mișuna de morți, iar ora aceasta cenușie era bârlogul lor. Vocea i s-a transformat într-un croncănit, vorbele sacre i-au secăt, trupul l-a părăsit. Umbra se apropia de el agale, și în zorii ce se apropiau cu repeziciune Hassanali a avut impresia că-i vede ochii strălucind de o lumină solidă,

pietroasă. Acesta era un moment pe care-l trăise deja în imaginație, și știa că, de îndată ce s-ar fi întors cu spatele, strigoiul l-ar fi devorat. Dacă ar fi fost la moschee, s-ar fi simțit în siguranță, deoarece e un sanctuar în care nu poate intra răul sub nici o formă, dar era încă departe și încă nu deschisese ușile. În cele din urmă, copleșit de panică, a închis ochii, a bolborosit rugăminți pentru iertarea divină și a îngăduit genunchilor să se înmoaie. Se supunea celor ce urmau să se întâmple.

Când a deschis ochii, încet, mijindu-i ca și când ar fi tras cearșaful sub care se ascunsese ca să scape de un coșmar, a văzut umbra căzută la pământ, la nici doi metri de el, într-o rână și cu un picior îndoit. Acum, în lumina dimineții, își dădea seama că nu era un spectru sau o umbră sau un strigoi, ci un bărbat cu tenul cenușiu, ai cărui ochi gri îl priveau epuizați.

– *Subhanallah*¹, cine ești? Ești om, sau duh? l-a întrebat Hassanali, ca să se asigure.

Bărbatul a oftat și a gemut simultan, anunțându-se astfel ca om mai presus de orice îndoială.

În starea asta era când a sosit, epuizat, pierdut, cu trupul istovit și fața și brațele acoperite de tăieturi și mușcături. Hassanali, îngenuncheat în praf, a întins mâna să simtă răsuflarea străinului, și când boarea i-a atins palma, caldă și viguroasă, a zâmbit pentru sine ca și cum ar fi făcut o treabă isteasă. Ochii bărbatului erau deschiși, dar când și-a plimbat mâna prin fața lor n-au clipit. Hassanali ar fi preferat s-o facă. S-a ridicat cu grijă, nevenindu-i să creadă că în toată povestea

¹ Slavă lui Allah (în limba arabă în original)

aceea avea și el un rol, apoi a rămas câteva clipe deasupra grămăjoarei care gemea la picioarele lui înainte de a fugi să ceară ajutor. De acum se luminase de ziuă. Momentul precis al rugăciunii din zori, cel mai prielnic, era pe cale să treacă, și Hassanali încă nu-și îndeplinise sarcinile. Se temea că localnicii care veneau cu regularitate la rugăciunea de dimineață aveau să se supere pe el când se trezeau mai târziu și descopereau că dormiseră pe tot parcursul binecuvântării matinale. Majoritatea erau bărbați în vârstă care trebuiau să-și țină socotelile în regulă și la zi în cazul unei convocări neașteptate la Allah. Dar ar fi trebuit să-și aducă aminte că aceștia nu mai dormeau prea bine, se foiau toată noaptea și așteptau nerăbdători zorii și chemarea la rugăciune ca să fie eliberați. Prin urmare, chiar atunci când Hassanali a pornit să caute ajutor, îngrijorat că nu-și îndeplinise sarcina de *muadhin*¹, unii ieșeau din case, vrând să afle de ce nu se auzise chemarea în acea dimineață. Unii se întrebau poate dacă totul era bine cu Hassanali sau dacă nu cumva pășise ceva în cursul nopții. Așadar, au existat martori la apariția bărbatului, oameni care s-au adunat în jurul trupului cu ochi holbați și l-au văzut prăbușit ca o umbră pe terenul din fața moscheii.

Hassanali s-a întors cu doi tineri pe care-i găsisse pe jumătate adormiți la ușa cafenelei. Lucrau acolo și așteptau să se deschidă, agățându-se de ultimele clipe de odihnă înainte să înceapă agitația zilei, dar s-au grăbit să dea ajutor când Hassanali i-a scuturat ca să-i trezească. Atunci când au ajuns la locul cu pricina,

¹ Muezin (în limba arabă în original)

străduindu-se să se țină după Hassanali, care înainta cu pași mari, pătruns de propria-i importanță, au găsit trei bătrâni stând la câțiva pași de trup, studiindu-l cu un interes prudent: Hamza, Ali Kipara și Jumaane. Aceștia erau vedetele rugăciunii din zori, stăteau chiar în spatele imamului și erau primii clienți ai cafeiului în fiecare dimineață. Erau trecuți bine de floarea vârstei, înțelepți care se așteptau ca viețile lor să fie considerate fără pată și urmăreau cu vigilență lumea care trecea pe lângă ei. De obicei nu se agitau pentru nimeni în afară de ei înșiși, fiind de părere că vârsta le permitea să se poarte astfel. În concluzie, nu erau trei bătrâni pentru că toată lumea știa cine sunt, ci erau bătrâni după măsura timpului și locului lor, iar infirmitățile erau parte a demnității lor, maniera hotărâtă în care le afișau reprezentând, poate, o încercare de a îndeplini ceea ce li se cerea. Dintr-un motiv oarecare, acum stăteau acolo, prefăcându-se nepăsători și făcând observații în doi peri în timp ce tinerii și Hassanali alergau de colo-colo. Hassanali a deschis moscheea, iar tinerii au adus patul de funii, cel folosit pentru spălarea morților. Hassanali a tresărit, dar n-a spus nimic. Tinerii au ridicat trupul tânguitor pe funii și s-au pregătit să-l care.

Dintr-odată, s-a iscat o mică dispută între Hassanali și Hamza pe seama locului unde trebuia dus bolnavul. În ciuda vârstei, Hamza era un bărbat impunător, cu o față brăzdată de riduri, barbă căruntă și ochi învăpăiați. Pe vremuri fusese un negustor bogat de *sim-sim*¹, acum era doar bogat. Fiii lui îi sporeau averea

¹ Termen est-african, de origine arabă, pentru „susan“

ținând o măcelărie la Mombasa. Era sensibil în privința respectului ce i se datora și insista să fie consultat în orice chestiune cât de cât importantă. Îi plăcea să fie tratat ca jamadarul¹ neoficial al orașului. În floarea vârstei, Ali Kipara fusese împletitor de coșuri, iar Jumaane, zugrav, așa că ambii își cunoșteau lungul nasului în fața jamadarului și i se subordonau. Hamza a început să se îndepărteze, țăfnos și nerăbdător, cerându-le ajutoarelor să vină după el. Era limpede că datoria morală față de bărbatul epuizat se afla pe umerii lui Hassanali, care-l găsisse și în consecință trebuia să-i ofere îngrijire și ospitalitate. Hamza o știa la fel de bine ca oricine, dar poate că se purta astfel ca să le amintească tuturor că era un tip bogat, pentru care asemenea fapte de milostenie constituiau o obligație.

În orice caz, toată lumea l-a ignorat politicos pe Hamza, chiar și ceilalți doi înțelepți, și bărbatul a fost cărat pe targa de funii la prăvălia lui Hassanali. Cum poarta spre curtea alăturată, care servea și drept intrare în casă, era prea îngustă ca să poată trece targa cu corpul pe ea, cei doi tineri au ridicat trupul și l-au dus în curte, apoi l-au așezat pe o rogojină sub umbrarul de paie care prelungea acoperișul casei.

Cei trei credincioși în vârstă s-au strecurat și ei pe poartă, după care au început să arunce priviri iuți în jur. Nu era mare lucru de văzut, dar nici unul nu mai fusese în curtea lui Hassanali și nu-și puteau lăsa deoparte curiozitatea nici măcar într-un moment atât de dramatic. Era o curte mare, întinsă pe toată lungimea casei.

¹ *Jamadar* – în India, funcționar sau militar de rang inferior

Se zăreau plante în ghivece, două ferestre cu perdele de fiecare parte a ușii interioare, o platformă betonată pentru spălatul rufelor, câteva *seredani*¹ pentru gătit și, în capăt, lavaboul și privata – o curte obișnuită. Poate că au observat pereții văruiți de curând și plantele luxuriante, printre ele un trandafir roșu, levănțică înflorită și o aloe țepoasă.

Grupul celor șase a rămas tăcut în jurul trupului preț de un minut, ca și când ar fi fost surprinși de felul în care se derulaseră lucrurile. Apoi s-au făcut auzite rând pe rând, ca niște angajamente față de o obligație, mai multe opinii despre ceea ce era de făcut în continuare. „Ar trebui s-o chemăm pe Mamake Zaituni, tămăduitoare.“ „Și cineva ar trebui să-l aducă pe Rupătorul de Oase.“ „Cred că cineva ar trebui să se ducă și să-l anunțe pe imam îndată, în caz că trebuie să spună vreo rugăciune aparte care să ne ferească de molipsire sau cine mai știe ce.“ Acesta era Hamza, ca întotdeauna, adeptul măsurilor spectaculoase. Hassanali a dat din cap aprobator la toate sugestiile și a mânat grupul spre ieșire. Nu s-ar fi dat duși, însă nu aveau de ales. Suferința bărbatului care gema era singurul lucru care le permitea să încalce intimitatea casei lui, așa că Hassanali nu trebuia decât să-și depărteze brațele și să-i îndemne s-o ia spre poartă.

– Vă mulțumesc, vă mulțumesc tuturor. Vreți să-i spuneți lui Mamake Zaituni să vină? a întreat, îndatorându-se și mai mult la vecinii lui.

¹ Mangaluri (în swahili în original)

– Nu încapе îndoială, i-a răspuns Hamza negustorul cu glasul lui plin de sine, fluturându-și bastonul spre unul dintre tineri. Du-te, du-te, e în joc viața unui om!

La despărțire s-au făcut noi sugestii. „Nu-l atinge până nu vine Mamaki Zaituni.“ „N-o să-l ating.“ „Nu-l mișca până nu apare Rupătorul de Oase.“ „N-o să-l mișc.“ „Dacă ai nevoie de ajutor...“ „Vă chem.“ Hassanali a închis poarta fără s-o zăvorască – nu voia să pară prea neospitalier – și s-a întors la străinul care zăcea la umbră pe rogojină. Dintr-odată, era precaut, neliniștit să rămână singur cu bărbatul acela, ca și când s-ar fi apropiat prea mult de o fiară primejdioasă. Cine putea să fie? Ce fel de om pleca să rătăcească singur prin sălbăticie? Și-a amintit acum că-l întrebasese atunci când îl găsisese pe pământ: „Cine ești?“ Zgomotul sosirii lor le trezise cu siguranță pe nevasta și pe sora lui, care probabil stăteau deja în spatele draperiilor, nerăbdătoare să iasă și să vadă ce se întâmplă. Brusc, l-a cuprins teama că făcuse o prostie aducându-l acasă pe străinul bolnav. Gândul i-a trimis un fior de îngrijorare prin piept.

L-a privit pe necunoscut cu un zâmbet plin de simire. Ce făcea un străin, rănit în sălbăticie, pe rogojina din curtea lor? Ar fi putut la fel de bine să fie un cal înaripat sau un porumbel vorbitor. Lucruri din astea nu li se întâmplau lor. Și-a amintit groaza pe care o simțise când își văzuse prima oară umbra și o luase drept un strigoi hidos. Deși era om în toată firea, îl speriau tot felul de arătări. Uneori viața îl copleșea în asemenea măsură, încât vedea umbre peste tot. Ar fi putut să fie o faptură rea și urâtă în clipele nesigure dintre lumină și întuneric, dar poate că n-ar trebuit să se azvârle

asa la pământ. Dacă ar fi fost un spectru, ar fi zâmbit înainte de a-și face sufletul să dispară într-un norișor. Zâmbetul lui Hassanali se adresa în aceeași măsură sinelui său timid și slab ca bărbatului de la picioarele lui. Deoarece nu era nici un spectru, și nu era mai urât decât restul oamenilor. Fața lui era trasă și acoperită cu un păr cărunt neîngrijit. Ochii îi erau încă deschiși, încețoșați și orbi, deși Hassanali avea impresia că-i văzuse clipind. Răsuflarea îi era slabă, cu un gâfâit ușor și un geamăt abia audibil. Brațele îi erau zgâriate și străpunse de spini. Cămașa lungă din stambă imprimată pe care o purta peste pantaloni era cenușie de la praf și purtare. Era ruptă și cârpită, pătată în nenumărate locuri; de bună seamă o căpătase de undeva în timpul peregrinărilor sale, nu părea s-o fi cumpărat în locul de pornire. Nimeni n-ar fi pornit în călătorie cu asemenea zdrențe. Sandalele erau legate cu fâșii de pânză, din același material era făcută și banderola care-i înconjura fruntea. Hassanali a zâmbit privindu-i costumația ce trimitea cu gândul la un aventurier pierdut în deșert sau la un luptător. Ideea l-a făcut să simtă un nod în stomac. Oare adusese un bandit în casa lor, un tâlhar care avea să-i omoare pe toți? Nu, omul era pe jumătate mort, poate el însuși victima bandiților.

– Cine e? l-a întrebat din spate sora lui, Rehana.

– E rănit, a spus el uitându-se în jur.

Și-a dat seama că încă zâmbea, ușor surescitat.

Ea stătea lângă ușă, ținând draperia depărtată cu mâna stângă. Abia se trezise, i-o spuneau privirea cețoasă și pleoapele grele, tonul aspru al vocii. Rehana a făcut trei pași și s-a uitat cercetător la străin. Ochii lui